

تغییرات هیستوپاتولوژیک کبد و طحال سگ‌های مبتلا به لیشمانيوز احشایی ناشی از لیشمانيای اینفانتوم

رامین منوچهری اردکانی^۱، رامین جان نثار^۲، عبدالعلی مشفع^۳، علی پوست فروش^۴، بهادر سرکاری^{۵*}

^۱ دانشگاه علوم پزشکی شیراز، مرکز تحقیقات پایه در بیماری‌های عفونی، ^۲ دانشگاه علوم پزشکی یاسوج، دانشکده پزشکی، گروه پاتولوژی، ^۳ دانشگاه علوم پزشکی یاسوج، دانشکده پزشکی، گروه انگل شناسی، ^۴ دانشگاه علوم پزشکی شیراز، معاونت تحقیقات و فناوری، ^۵ دانشگاه علوم پزشکی شیراز، دانشکده پزشکی، گروه انگل شناسی و قارچ شناسی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۰۷/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۱۰/۲۱

چکیده

زمینه و هدف: لیشمانيوز احشایی در سگ‌ها یک مدل مناسب برای مطالعه لیشمانيوز احشایی در انسان است. هدف این مطالعه بررسی تغییرات هیستوپاتولوژیک کبد و طحال سگ‌های مبتلا به لیشمانيوز احشایی ناشی از لیشمانيای اینفانتوم بود.

روش بررسی: در این مطالعه تجربی نمونه‌های تهیه شده از کبد و طحال ۱۰ قلاده سگ مبتلا به لیشمانيوز احشایی با نمونه‌های منفی ۱۰ قلاده سگ عاری از لیشمانيوز احشایی بررسی و مقایسه شدند. نمونه‌ها پس از تهیه مقاطع بافتی، به روش هماتوکسیلین-ائوزین و گیمسا رنگ‌آمیزی شده و با استفاده از میکروسکوپ نوری برای یافتن تغییرات هیستوپاتولوژی ارزیابی شدند.

یافته‌ها: در مقاطع بافتی طحال سگ‌های آلوده، در ۴ حیوان (۴۰ درصد) ارتشار شدید پلاسماسل، در ۵ مورد (۵۰ درصد) حضور مگاکاریوسیت‌ها که نشان دهنده خون‌سازی خارج از مغز استخوان است، در یک حیوان (۱۰ درصد) واکنش التهابی گرانولوماتوز، در ۳ مورد (۳۰ درصد) آتروفی فولیکول‌های لنفاوی و از دست رفتن مراکز زایا، در ۴ مورد (۴۰ درصد) هیپرتروفی فولیکول‌های لنفاوی و هم چنین در یک حیوان حضور اجسام لیشمن به تعداد زیاد مشاهده شد.

نتیجه‌گیری: لیشمانيوز احشایی می‌تواند سبب ایجاد تغییرات هیستوپاتولوژی در طحال مبتلایان شود که از عمدۀ ترین این تغییرات می‌توان به تغییر در اندازه و تعداد فولیکول‌های لنفاوی، التهاب مزمن، تشکیل گرانولوم و حضور اجسام لیشمن درون ماکروفاژهای طحال اشاره کرد.

واژه‌های کلیدی: لیشمانيوز احشایی، هیستوپاتولوژی، گرانولوم

مقدمه

مخازن حیوانی این انگل سگ و سگسانان وحشی مانند؛ روباه، شغال و گرگ می‌باشند. ناقلين انگل لیشمانیا را پشه‌های خاکی فلبوتومینه از خانواده پسیکودیده تشکیل می‌دهند که در حال حاضر ۱۹ گونه از حدود ۷۰۰ گونه شناخته شده آن به عنوان ناقل در نظر گرفته می‌شوند^(۴). عامل این بیماری در ایران لیشمانیا اینفانتوم است. تاکنون در استان‌های اردبیل، فارس، بوشهر، آذربایجان شرقی و قم این بیماری به صورت آندمیک گزارش شده و در سایر مناطق کشور به صورت اسپورادیک دیده شده است^(۱و۴).

با توجه به مرگ و میر بالای بیماری لیشمانیوز احشایی، در صورت عدم تشخیص و درمان به موقع و تشخیص‌های افتراقی مهم آن از جمله لوسمی، سل ارزنی، تب مالت و آندوکاردیت و نیز شیوع روزافزون بیماری‌های تعديل کننده سیستم ایمنی و پیچیدگی بیشتر عالیم کالا آزار در همراهی با آنها، نیاز به تشخیص هر چه دقیق‌تر لیشمانیوز احساس می‌شود. تعیین تغییرات هیستوپاتولوژیک کبد و طحال در اثر ابتلا به کالا آزار می‌تواند به این مهم کمک شایانی نماید. از آنجا که لیشمانیوز احشایی در سگ‌ها یک مدل مناسب برای مطالعه لیشمانیوز احشایی در انسان است، این مطالعه با هدف بررسی تغییرات هیستوپاتولوژیک ایجاد شده در کبد و طحال سگ‌های مبتلا به لیشمانیوز احشایی به وسیله لیشمانیا اینفانتوم انجام شد.

لیشمانیوز یکی از مشکلات بهداشتی در بسیاری از کشورهای جهان است به گونه‌ای که سازمان بهداشت جهانی آن را به عنوان یکی از شش بیماری مهم عفونی در سرتاسر دنیا معرفی کرده است^(۱). عامل بیماری گونه‌های مختلف تک یا ختله ای از راسته کنیتوپلاست داران به نام لیشمانیا می‌باشد. این انگل بر حسب محیط زندگی به دو فرم آماستیگوت و پروماستیگوت دیده می‌شود. در داخل سلول‌های فاگوسیتیک انسان و دیگر مهره‌داران به شکل آماستیگوت و در خارج سلول در روده ناقلين و در محیط‌های کشت مصنوعی به شکل پروماستیگوت دیده می‌شود^(۲).

لیشمانیوز بسته به نوع انگل دارای تظاهرات پوستی، پوستی- مخاطی و احشایی است. نوع احشایی این بیماری که کالا آزار نامیده می‌شود، سالانه حدود پانصد هزار نفر را در جهان بیمار نموده و در صورت عدم تشخیص و درمان به موقع می‌تواند سبب مرگ و میر ۹۰ درصد بیماران گردد. تا سال ۱۳۵۵ هجری شمسی کمتر از ۱۲۰ مورد بیماری کالا آزار در ایران تشخیص داده شده بود، اما با استفاده از روش‌های سرولوژی اختصاصی به ویژه ایمونوفلوروسانس، آن زمان به بعد تعداد موارد تشخیص داده شده بیماری به سرعت افزایش پیدا کرد، به قسمی که تا پایان سال ۱۳۷۲ میزان موارد مشخص کالا آزار به حدود ۵۵۴۹ نفر رسید و به عنوان یکی از بیماری‌های مهم کشور به شمار آمد^(۳).

روش بررسی

پس از ثابت نمودن قطعات بافتی مراحل زیر به ترتیب انجام شد؛ بافت ثابت شده را به مدت یک ساعت در اتانول ۷۰ درصد قرار داده سپس در اتانول ۹۵ درصد به مدت یک ساعت دیگر نگه داشته شد. نمونه ها در اولین اتانول خالص سه مرتبه، هر بار به مدت یک ساعت نگهداری شدند. نمونه ها با گزیلول پاک شده و پارافین گیری شدند. از نمونه ها بلاک پارافینی تهیه شد و از بلاکها به وسیله دستگاه برش بافتی (میکرومتر) به قطعاتی با ضخامت ۵ میکرومتر برش داده شد. جهت رنگ آمیزی ابتدا مقاطع را دیپارافینیزه نموده و پس از آب گیری با الکل، به مدت ۸ دقیقه با محلول هماتوکسیلین، رنگ آمیزی شد. پس از آماده شدن نمونه ها، برای یافتن تغییرات هیستولوژی و پاتولوژی به دقت در زیر میکروسکوپ نوری مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند. تعدادی از نمونه ها با روش گیمسا جهت مشاهده اجسام لیشمن رنگ آمیزی شدند. ابتدا لامها در میدان میکروسکوپی با قدرت پایین (۱۰) و سپس در میدانی با قدرت بیشتر (۴۰) و (۱۰۰) بررسی شده و تغییرات مشاهده شده ثبت شدند.

یافته ها

نمونه های رنگ آمیزی شده با گیمسا وجود جسم لیشمن را در این نمونه ها مشخص نمود (تصویر ۱). پس از نمونه برداری از کبد و طحال و

1-Direct Agglutination Test(DAT)

این مطالعه تجربی در سال ۱۳۹۰ در دانشگاه علوم پزشکی شیراز انجام شد. نمونه های مورد بررسی در این مطالعه شامل؛ نمونه های تهیه شده از کبد و طحال ۱۰ قلاوه سگ مبتلا به لیشمینیوز احشایی بودند. سگ های آلوه در مطالعه قبلی در سال ۱۳۸۹ که در استان کهگیلویه و بویراحمد انجام گرفت شناسایی شدند (یافته های منتشر نشده). در بررسی اولیه این سگ ها با روش سرولوژی (Tsst DAT^(۱)) آلوهگی به لیشمینیوز تشخیص داده شدند. سپس این سگ ها که سگ های صاحب دار بودند کشته شده و از کبد و طحال آن ها نمونه تهیه شد. نمونه های کبد و طحال مورد نظر پس از انتقال به بخش انگل شناسی دانشگاه پزشکی شیراز، پس از رنگ آمیزی مورد بررسی هیستولوژی و پاتولوژی قرار گرفتند. نمونه های منفی از کبد و طحال ۱۰ قلاوه سگ در منطقه کازرون تهیه شد. این نمونه ها از منطقه ای تهیه گردیده بود که عاری از لیشمینیوز احشایی بود. نمونه های منفی نیز پس از رنگ آمیزی جهت مقایسه با نمونه های مثبت مورد بررسی هیستوپاتولوژی قرار گرفتند.

پس از به دست آوردن نمونه های بافت کبد و طحال، قطعاتی به ضخامت ۳ تا ۵ میلی متر از بافت را جدا نموده و برای ثابت کردن در بافر خنثی شده فرمالین ۱۰ درصد با حجمی ۲۰ برابر حجم هر قطعه بافتی قرار داده شد.

لیشمانیوز احشایی در سگ‌ها یک مدل مناسب برای مطالعه لیشمانیوز احشایی انسانی است^(۹). بر این اساس در این مطالعه تغییرات هیستوپاتولوژیک ایجاد شده در کبد و طحال سگ‌های مبتلا به لیشمانیوز احشایی به وسیله لیشمانیا اینفانتوم بررسی و مقایسه شدند.

در این مطالعه در سه مورد آتروفی فولیکول‌های لنفاوی و از دست رفتن مراکز زایا و نیز در چهار مورد هیپرتروفی فولیکول‌های لنفاوی مشاهده شد که با سایر مطالعه‌های انجام شده در این خصوص همخوانی دارد^(۱۰-۱۱).

در بررسی‌های گذشته ارتضاح بافت طحال به وسیله سلول‌های تک هسته‌ای (لنفوسيت و پلاسماسل) و واکنش التهابی مزمن در طحال سگ‌های آلووده به لیشمانیوز احشایی گزارش شده است^(۱۲-۱۴). در بررسی حاضر نیز ارتضاح شدید طحال به وسیله پلاسماسل‌ها در چهار حیوان مشاهده شد.

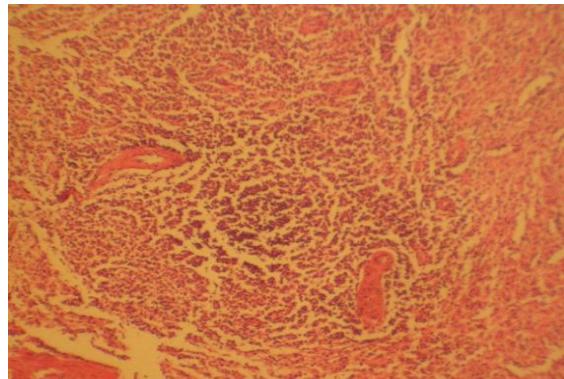
میزان حضور انگل در بافت در طول دوره عفونت با انگل لیشمانیا می‌تواند متفاوت باشد و به عواملی مانند خود ارگانیسم، فاکتورهای میزبان و دفاع سیستم ایمنی بدن میزبان بستگی دارد. در این بررسی تنها در یک مورد اجسام لیشممن به تعداد زیاد درون ماکروفازهای طحال مشاهده شد. در مطالعات انجام شده در این زمینه درصد بالاتری از آلوودگی بافت کبد به انگل لیشمانیا گزارش شده است^(۱۰-۱۲).

تهیه لامهایی با رنگ‌آمیزی هماتوکسیلین و ائوزین، از نظر میکروسکوپی جهت یافتن تغییرات هیستوپاتولوژیک ارزیابی شده و با نمونه‌های کبد و طحال ۱۰ سگ سالم مقایسه شدند. یافته‌های عمده طحال شامل؛ تغییر در شکل و تعداد فولیکول‌های لنفاوی، التهاب مزمن، گرانولوم و حضور جسم لیشممن درون ماکروفازهای طحال بود. در ۴ حیوان (۴ درصد) ارتضاح شدید پلاسماسهای بافت طحال دیده شد (تصویر ۲).

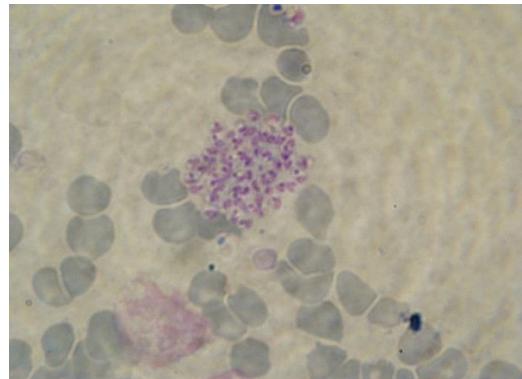
حضور مگاکاریوسیت‌ها که سلول‌های غول‌آسای چندهسته‌ای بوده و نشان دهنده خون‌سازی خارج از مغز استخوان می‌باشد در مورد (۵۰ درصد) و در یک مورد (۱۰ درصد) واکنش التهابی گرانولوماتوز دیده شد (تصاویر ۲ و ۳). در ۳ مورد (۳۰ درصد) فولیکول‌های لنفاوی دچار آتروفی شده و فاقد مرکز زایا بودند. همچنین در ۴ مورد فولیکول‌ها دچار هیپرتروفی شده و بزرگتر از حد طبیعی بودند (تصاویر ۴ و ۵). حضور اجسام لیشممن به تعداد زیاد تنها در یک مورد (۱۰ درصد) از نمونه‌ها مشاهده شد (تصویر ۶). مطالعه مقاطع بافتی کبد هیچ گونه تغییر واضحی را در سگ‌های آلووده به لیشمانیا نشان نداد.

بحث

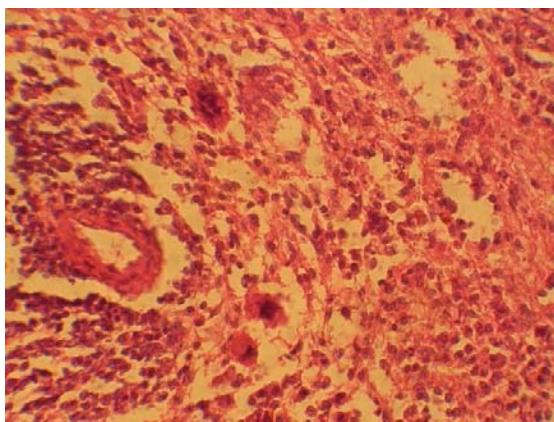
لیشمانیوز احشایی ناشی از لیشمانیا اینفانتوم یکی از بیماری‌های انگلی مهم در کشور ایران است^(۸). هدف از این مطالعه، بررسی تغییرات هیستوپاتولوژیک ایجاد شده در کبد و طحال سگ‌های مبتلا به لیشمانیوز احشایی به وسیله لیشمانیا اینفانتوم بود.

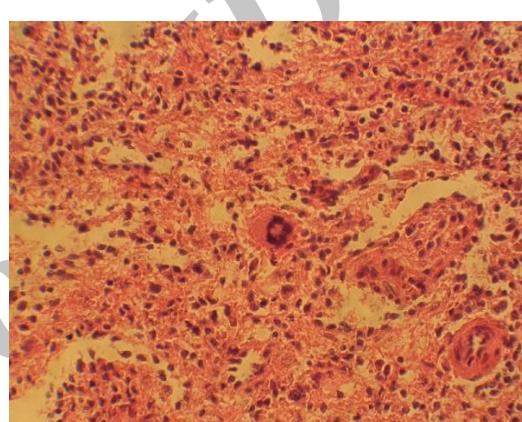
تصویر ۴: فولیکول‌های لنفاوی هیپرتروفیک در بافت طحال سگ‌های آلوده به لیشمانیا (رنگ‌آمیزی هماتوکسیلین و ائوزین، بزرگنمایی ۴۰۰ میکروسکوپ نوری)

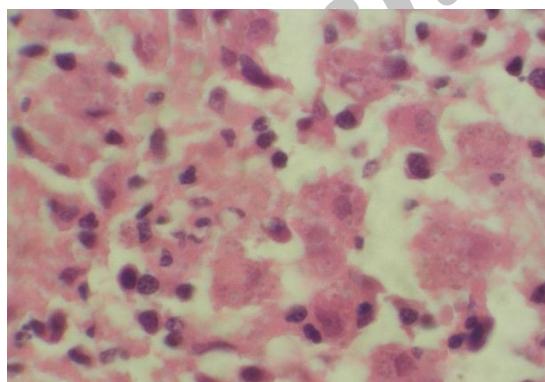
تصویر ۱: حضور اجسام لیشمن در طحال سگ‌های آلوده به لیشمانیا (رنگ‌آمیزی گیمسا، بزرگنمایی ۱۰۰۰، میکروسکوپ نوری)

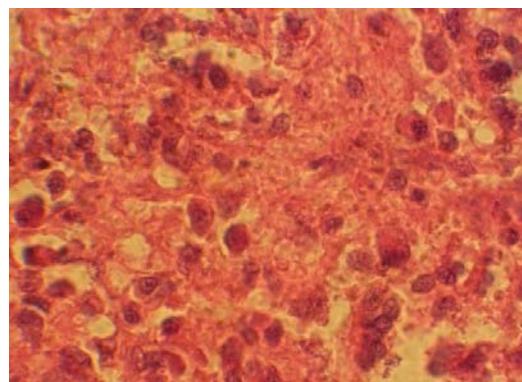
تصویر ۵: فولیکول‌های لنفاوی آتروفیک در بافت طحال سگ‌های آلوده به لیشمانیا (رنگ‌آمیزی هماتوکسیلین و ائوزین، بزرگنمایی ۴۰۰، میکروسکوپ نوری)

تصویر ۲: ارتضاح پلاسماسل و حضور مگاکاریوسیت در بافت طحال سگ‌های آلوده به لیشمانیا (رنگ‌آمیزی هماتوکسیلین و ائوزین، بزرگنمایی ۴۰۰، میکروسکوپ نوری)

تصویر ۶: حضور اجسام لیشمن به تعداد زیاد در طحال سگ‌های آلوده به لیشمانیا (رنگ‌آمیزی هماتوکسیلین و ائوزین، بزرگنمایی ۱۰۰۰، میکروسکوپ نوری)

تصویر ۳: هسته گرانولوما در بافت طحال سگ‌های آلوده به انکل لیشمانیا (رنگ‌آمیزی هماتوکسیلین و ائوزین، بزرگنمایی ۱۰۰۰، میکروسکوپ نوری)

طحال در بیماری لیشمانیوز در انسان باشد. پیشنهاد می‌شود این تغییرات در نمونه‌های بیشتری از سگ‌های آلوده به همراه تغییرات غدد لنفاوی این حیوانات مورد بررسی قرار گیرند تا تابلو بالینی این گونه تغییرات در کبد، طحال و غدد لنفاوی به درستی ترسیم شود.

تقدیر و تشکر

این مطالعه حاصل پایان نامه دکترای پزشکی عمومی بوده است. هزینه‌های این مطالعه از منابع مالی معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی شیراز تأمین شد. نویسندهای از زحمات فرزانه ذهبیون تقدیر و تشکر می‌نمایند.

وجود گرانولوم در بافت کبد از جمله تغییراتی است که ممکن است در آلدگی به لیشمانیا در بافت کبد یا طحال دیده شود. واکنش التهابی گرانولوماتوز در طحال سگ‌های آلوده به لیشمانیا شاکاسی گزارش شده است(۱۰ و ۱۵). در مطالعه حاضر نیز یک مورد گرانولوم در بافت طحال مشاهده شد.

در بررسی حاضر در پنج مورد حضور تعداد زیاد مگاکاریوسیت‌ها که نشانه خون‌سازی خارج از مغز استخوان است دیده شد که در مطالعات قبلی کمتر به آن اشاره شده است. در واقع این مورد می‌تواند نشان دهنده درگیری شدید مغز استخوان به عنوان مکان اولیه خون‌سازی در بدن باشد. زمانی که مغز استخوان نتواند وظیفه خود را انجام دهد و بدن دچار کم خونی شود، طحال به عنوان مکان ثانویه خون‌سازی شروع به فعالیت کرده و این عمل سبب بزرگی طحال شود. یافته‌هایی از جمله التهاب پورت، هیپرتروفی و هیپرپلازی سلول‌های کوپفر، اینترالوبولار گرانولوم و ارتشاچ سلول‌های تک هسته‌ای در کبد سگ‌های آلوده به لیشمانیوز گزارش شده است(۱۵ و ۱۶). در مطالعه حاضر تغییر واضح و مشخصی در کبد سگ‌های مبتلا به لیشمانیا اینفانتوم مشاهده نشد.

نتیجه‌گیری

در مجموع نتایج حاصل از تغییرات هیستوپاتولوژیک طحال در سگ‌های آلوده به لیشمانیوز می‌تواند به عنوان مدل مناسبی از تغییرات

REFERENCES:

1. Shamsi-Meymandi S, Eslam-manesh T, Dabiri SH, Shamsi-Meymandi M, Nadji M. The histopathological changes and immunohistochemical findings of acute, chronic nonlupoid and chronic lupoid types of cutaneous leishmaniasis. Journal of Kerman University of Medical Sciences 1389; 17: 281-96.
2. Daneshbod Y, Oryan A, Davarmanesh M, Shirian S, Negahban S, Aledavood A, et al. Clinical, histopathological and cytologic diagnosis of mucosal leishmaniasis and literature review. Arch Pathol Lab Med 2011; 135: 478-82.
3. Edrissian GH, Darabian P. A comparison of enzyme linked immunosorbent assay and IFA test in the sera-diagnosis of cutaneous and visceral leishmania in Iran. Trans R Soc Trop Med Hyg 1979; 73: 289-92.
4. Azizi K, Rassi Y, Motazedian MH, Javadian E, Yaghoobi-Ershadi MR, Rafizadeh S, et al. Phlebotomus (Paraphlebotomus) alexandri, the probable vector of visceral leishmaniasis (kala azar) in southern Iran. Journal of School of Public Health and Institute of Public Health Research 2006; 4: 39-48.
5. Fauci AS, Braunwald E, Kasper DL, Hauser SL, Longo DL, Jameson JL, et al. Harrison's principles of internal medicine. 17th ed. New York: Mc Graw Hill; 2008; 1296-9.
6. Maleki Ravasan N, Oshaghi MA, Javadian E, Rassi Y, Mohebali M, Sadrai J, et al. Detection and identification of *Leishmania* parasites within sand flies using kDNA, rDNA and CPB loci. Moddaress Journal of Medical Sciences 1387; 1: 81-9.
7. Kendrick RK. Canine Leishmaniasis: moving towards a solution. Proceedings of the Second International Canine Leishmaniasis Forum 2002; 4: 72-6.
8. Mohebali M, Edrissian GH, Shirzadi MR, Akhouni B, Hajjaran H, Zarei Z, et al. An observational study on the current distribution of visceral leishmaniasis in different geographical zones of Iran and implication to health policy. Travel Med Infect Dis 2011; 9: 67-74.
9. Giunchetti RC, Filho OAS, Carneiro CM, Moirink W, Marquis MJ, Tafuri WL, et al. Histopathology, parasite density and cell phenotype of the popliteal lymph node in canine visceral leishmaniasis. Vet Immunol Immunopathol 2008; 121: 23-33.
10. Santana CC, Vassallo J, DE Freitas LAR, Oliviera GGS, Carvalho LCO, Santos WLC. Inflammation and structural changes of splenic lymphoid tissue in visceral leishmaniasis: A study on naturally infected dogs. Parasite Immunol 2008; 30: 515-24.
11. Lima WG, Michalick MSM, Melo MN, Tafuri WL, Tafuri WL. Canine visceral leishmaniasis: A histopathological study of lymph nodes. Acta Trop 2004; 92: 43-53.
12. Toplu N, Ajdogan A. An immunohistochemical study in cases with usual and unusual clinicopathological findings of canine visceral leishmaniasis. Parasitol Res 2009; 436: 1-7.
13. Natami A, Sahibi H, Lasri S, Boudouma M, Idrissi NG, Rhalen A. Serological, clinical and histopathological changes in naturally infected dogs with leishmania infantum in the Khemisset province, Morocco. Vet Res 2000; 31: 355-65.
14. Moreno AM, Cruz MSM, Blanco A, Rodriguez H. Immunological and histological study of T- and B-lymphocyte activity in canine visceral leishmaniasis. Vet Parasitol 1993; 51: 49-59.
15. Tafuri WL, Oliviera MR, Melo MN, Tafuri WL. Canine visceral leishmaniasis: A remarkable histopathological picture of one case reported from Brazil. Vet Parasitol 2001; 96: 203-12.
16. Gonzalez JL, Rollan E, Novoa C, Castaro M. Structural and ultrastructural hepatic changes in experimental canine leishmaniasis. Histol Histopathol 1988; 3: 323-29.

Histopathological Changes in Liver and Spleen of Canine Visceral Leishmaniasis Due to *Leishmania infantum*

Manochehri Ardakani R¹, Jannesar R², Moshfe A A³, Postforosh A⁴, Sarkari B^{5*}

¹Faculty of Medicine, Center for Basic Researches in Infectious Diseases, Shiraz, Iran, ²Department of Pathology, Faculty of Medicine, Yasuj University of Medical Sciences, Yasuj, Iran, ³Department of Parasitology, Faculty of Medicine, Yasuj University of Medical Sciences, Yasuj, Iran, ⁴Office of vice chancellor for research and technology, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran, ⁵Department of Parasitology & Mycology, Faculty of Medicine, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

Received: 15 Oct 2011 Accepted: 11 Jan 2011

ABSTRACT

Background & Aim: Visceral leishmaniasis in dogs is an excellent model for studying visceral leishmaniasis in humans. The current study was designed to study the histopathological changes in liver and spleen of dogs with visceral leishmaniasis, due to *Leishmania infantum*.

Methods: In this experimental study, liver and spleen samples from ten dogs with visceral leishmaniasis were compared with normal liver and spleen samples of ten dogs from non-endemic area. Liver and spleen tissue samples were stained by hematoxylin and eosin and also by Giemsa methods after tissue processing. Finally, using optical microscope, samples were carefully analyzed for finding any histopathological changes.

Results: In spleen of infected dogs', in four cases (40%) severe infiltration of plasma cells, in five cases (50%) presence of megakaryocytes indicating extramedullary hematopoiesis, in one case (10%) inflammatory granulomatous reaction, in three cases (3%) atrophy of lymphoid follicles and loss of germinal centers, in four cases (40%) lymphoid follicles hypertrophy and also in one case (10%), the presence of Leishman bodies in large scale were observed. Liver tissue sections showed no significant changes.

Conclusion: Visceral leishmaniasis can cause histopathological changes in spleen and among them the changes in the size and number of lymphoid follicles, chronic inflammation, granuloma formation and presence of Leishman bodies in spleen macrophages could be mentioned.

Key words: Visceral leishmaniasis, Histopathology, Granuloma

*Corresponding Author: Sarkari B, Department of Parasitology & Mycology, Faculty of Medicine, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran.
Email:sarkarib@sums.ac.ir